

“Hvit” inngang

Et vitenskapelig essay om de etiske og juridiske utfordringene i jakten på narkotika

Bacheloroppgave (BOPPG30)

Politihøgskolen

2021

Kandidatnummer:

325

333

Antall ord: 8701

Antall sider: 29

Innholdsfortegnelse:

Innledning	3
Bakgrunn	3
Krigen mot narkotika	4
De hvite inngangene	5
Metode	7
Vår forforståelse og utgangspunkt	8
Vitenskapelig metode	9
Kritisk refleksjon	10
Vi finner det vi ser etter	10
Jaktlaget: Jegere eller etterforskere?	12
Tåler bruk av hvit inngang offentlighetens lys?	14
Teoretisk refleksjon	15
Det juridiske perspektivet: hvite eller grå innganger?	15
Det etiske perspektivet: et etisk styrt skjønn	20
Forholdet mellom etikk og jus - et filosofisk spørsmål	23
Avslutning	24
Skriveprosessen	24
Læringsmomenter	25
Avsluttende refleksjon	25
Litteraturliste	27
Selvvalgt pensum	29

Innledning

Bakgrunn

Innsatsleder på vaktlaget hadde gjennom en kilde fått vite at Kristoffer¹ solgte amfetamin på en adresse. Kristoffer var tidligere omtalt med narkotikasaker hos politiet og han hadde nylig blitt løslatt fra fengsel. Informasjonen var derfor troverdig. Innsatsleder laget en plan for nattevakten. Vaktlaget bestod av fire patruljer. En patrulje kledde seg sivilt og stod på spaningspost. De gjemte seg i noen busker like utenfor adressen slik at de kunne se inngangspartiet til huset og gårdsplassen utenfor. Patruljen vår stilte seg opp ved hovedveien, ikke så langt fra avkjørselen til nabolaget huset lå i. De resterende patruljene ventet ved en parkeringsplass i nærheten - klare til å bistå med en eventuell ransakelse av adressen dersom vi skulle få mulighet til dette. Vi visste at hvis Kristoffer fikk besøk denne natten, kunne det bli vår inngang til en mulig ransaking av boligen for å avdekke narkotikasalget.

Mens vi satt og ventet i bilen meldte patruljen på spanepost fortløpende om aktivitet på adressen. Plutselig kom det en bil. Passasjerer forlot bilen og gikk inn i huset. Sjøføren ventet i bilen. Etter fem minutter returnerte passasjerer. Over samband forklarte patruljen ved adressen hvordan bilen så ut, slik at vi kunne kontrollere den.

Vi lot den kjøre et stykke på hovedveien før vi stanset den. "Hvorfor stopper dere meg?" spurte sjøføren. "Bare en rutinemessig trafikk kontroll" svarte politibetjent (pb.) Lasse, selv om sannheten var at vi hadde andre intensjoner. Passasjerer ved siden av sjøføren ble umiddelbart gjenkjent som en tidligere rusmisbruker. Mens pb. Lasse pratet med sjøføren, tok pb. Per kontakt med passasjerer. Per var vennlig i kontaktetableringen. Han stilte lette, nesten kameratslige spørsmål. "Hvordan går det med deg for tiden?" Så begynte samtalen å avdekke vårt egentlige formål med kontrollen. "Du ser bra ut for tiden... er det lenge siden du har brukt nå?" Passasjerer svarte vagt på spørsmålene.

¹ Personene involvert er i så stor grad som mulig er anonymisert ettersom deler av oppdraget omfatter informantbehandling. Derfor velger vi å heller ikke angi hvilket politidistrikt vi hadde praksis i. Klienten vi sto overfor i denne saken blir omtalt under det fiktive navnet Kristoffer. Ettersom veileder og hans makker er sentrale aktører i denne hendelsen, får de de fiktive navnene Lasse og Per.

Etterhvert ble passasjeren bedt om å komme ut av bilen. Pb. Per ville se litt nærmere på han, og tok frem lommelykten og lyste på vedkommende. Per spurte om passasjeren hadde tatt narkotika nylig. Passasjeren innrømmet at det ikke var så altfor lenge siden. Før han undersøkte mer spurte pb. Per om passasjeren hadde noe vi kan skade oss på. Vi skjønnte at vi skulle foreta en sikkerhetsvisitasjon. Pb. Per spurte deretter om vi kom til å finne noe annet på han. Han hentydet til narkotika. Her var det vanskelig som student å henge med; skulle vi foreta en sikkerhetsvisitasjon eller ransake? Uten å være helt sikker på hvilken hjemmel vi brukte, sjekket vi lommer og klær. Pb. Per lyste passasjeren i ansiktet og sa at han så at han var ruset. Da tok Per med passasjeren bak bilen og foretok en personransakelse. Det ble funnet en pose med hvitt pulver i underbuksen på passasjeren.

I mellomtiden hadde pb. Lasse innhentet informasjon fra sjåføren. Sjåføren forklarte hvilken adresse de har vært på. På grunnlag av denne informasjonen, narkotikabeslaget og ikke minst observasjonene gjort av patruljen ved huset, ringte vi til jurist og fikk beslutning til å pågripe Kristoffer og ransake adressen. Der ble det funnet over 600 gram amfetamin og pakningsutstyr. En seier, som ble møtt av hyllest tilbake på stasjonen. Sjefen sendte ut en e-post til alle i den geografiske driftsenheten med skryt for vaktlagets initiativ og innsats.

Krigen mot narkotika

Det er vanskelig å begrense denne oppgaven til en erfaring, fordi den kun er *en* av mange liknende hendelser. Det var sjeldent en kveldsvakt eller nattevakt der vi satt inne på stasjonen. Det var nemlig alltid en tjenesteperson på vaktlaget som satt med informasjon om det lokale narkotikamiljøet - og planen for vakten var nærmest klar før vi startet skiftet - vi skulle ta et narkotikabeslag.

Som ferske praksisstudenter opplevde vi dette som et spennende initiativ. Å bruke lokalkunnskapen og drive oppsøkende politiarbeid var forenlig med å være et kriminalitetsbekjempende politi. For oss virket det forsvarlig å rette politiinitiativer mot narkotikalovbrudd. Selv om det ofte omtales som "offerløs" kriminalitet, er det alvorlig

kriminalitet som påvirker enkeltmennesker og fellesskapet. Bruk av narkotika øker risiko for både akutte og kroniske helseskader, og det er forbundet med sosiale skadevirkninger i den forstand at rusmisbrukere i større grad utsettes for marginaliseringer og forbindes med kriminalitet. Det medfølger også en økonomisk belastning for samfunnet nettopp fordi mange som tilhører rusmiljøet stigmatiseres, og faller utenfor utdanning og arbeidslivet.

Men det er en offerløs kriminalitet i den forstand at det finnes ingen ofre for narkotikaforbrytelser som blir direkte berørt av lovbruddene i seg selv. Det medfører at de svært sjeldent anmeldes til politiet. Håndheving av narkotikalovbrudd er derfor en lovbruddsgruppe som i stor grad avhenger av politiets kontrollvirksomhet. I praksisåret fikk vi delta i dette proaktive politiarbeidet, som i stor grad baserte seg på en evne til å utpeke de kriminelle, oppsøke informasjon i narkotikamiljøet og bane vei for å kunne undersøke mistanke om narkotikaovertridelser.

En mistanke opplevdes ofte berettiget når den bygger på informasjon fra kjente kilder og retter seg mot en lokal aktør med omfattende historikk i narkotikamiljøet. Men mistanken bygger kun på indisier, altså indirekte bevis som ikke holder mål i retten, og politiet må derfor selv generere et grunnlag for etterforskningen. Vi som politi, må fortelle en annen historie utad – en historie uten kilder og intern informasjon. Vi må søke etter en annen inngang som hvitvasker den underliggende mistanken, og som åpner det straffeprosessuelle sporet når omstendighetene ellers ikke gjør det; en lovlig, ryddig og systematisk inngang. En *hvit* inngang.

De “hvite” inngangene

Oppdraget vi har presentert i oppgaven er som sagt et av mange eksempler på tilsvarende hendelser. Poenget med å bruke akkurat dette eksempelet er fordi det godt illustrerer selve metoden til “hvit inngang”, og fordi det best representerer helheten av de “hvite inngangene” vi var vitne til. Vi vil derfor videreføre dette eksempelet gjennom oppgaven i den funksjon at den skal redegjøre for selve arbeidsmetoden. Hendelsen vi har redegjort for viser hvordan vi forut for oppdraget har et mål om å gå inn i straffespolet ved bruk av ransakelse. Straffeprosessloven § 192, første ledd om husransakelse lyder:

«Når noen med skjellig grunn mistenkes for en handling som etter loven kan medføre frihetsstraff, kan det foretas ransaking av hans bolig, rom eller oppbevaringssted for å sette i verk pågripelse eller for å søke etter bevis eller etter ting som kan beslaglegges eller som det kan tas heftelse i.»

Før vi startet praksisåret var vår forståelse at bruken av dette straffeprosessuelle tvangsmiddelet krever at det må foreligge faktiske omstendigheter som gjør at vilkårene i lovteksten er oppfylt. Mest relevant i denne sammenheng, er vilkåret om at det må foreligge skjellig grunn til mistanke om at en straffbar handling faktisk er begått - og hvis vi ønsker å ransake, må vi kunne fremlegge et grunnlag for hvorfor det er mer sannsynlig enn usannsynlig. I tilfellet med Kristoffer mistenkte vi at han begikk et narkotikalovbrudd. Denne mistanken var sterk - ikke bare fordi Kristoffer var en kjenning med historikk, men mest fordi en kilde hadde gitt konkret informasjon om Kristoffer sin virksomhet. Men denne koblingen måtte skjules i den videre saksgangen. Når det da etter omstendighetene ellers ikke var grunnlag for å kunne sannsynliggjøre mistanken mot Kristoffer, måtte vi søke etter holdepunkter som kunne bygge skjellig grunn til mistanke.

Nettopp det å bygge skjellig grunn til mistanke er det som er essensen av en hvit inngang. Man hvitvasker det opprinnelige grunnlaget for mistanken ved å bruke andre innganger for å innhente informasjon som kan fundamentere mistanken. Dette gjøres gjennom flere trinn. Først og fremst ble det foretatt spaning på adressen til Kristoffer, som i dette tilfellet falt under den alminnelige handlefriheten som enhver borger i samfunnet har. Da det ble observert aktivitet som kunne se ut som et narkotikasalg på adressen, brukte vi forskjellige hjemler i ordenssporet til å kontrollere. Vegtrafikkloven hjemlet den "tilfeldige" trafikkkontrollen og vi brukte politiloven til å anholde og sikkerhetsvisitere passasjerer. Vi søkte etter avvik. Det som skjedde her var at disse handlingene gjorde at vi kunne skape et faktum og tilstrekkelig grunnlag for å anmode jourhavende jurist om en ransakingsbeslutning – vi hadde skapt en lovlig inngang til å ransake. Dette er et eksempel på hvordan en hvit inngang blir til. En effektiv og kreativ metode - som ga resultater gang på gang - men en metode som for oss var helt ukjent før praksisåret.

Der og da legitimerte vi metoden med det faktum at alle de flinke politibetjentene på stasjonen brukte den, men for hver gang vi deltok i slike oppdrag ble vi mer og mer usikre på metodens

integritet. Uten å helt kunne sette fingeren på hva det var, så var det noe med arbeidsmetoden som ikke følte helt riktig. Har vi virkelig en frihet til å bruke lovverket så liberalt at vi kan anvende inngrepshjemplene vi har når det passer oss - uten at disse inngrepene faktisk dekker det reelle formålet med bruken av dem? Eksempelvis brukte vi trafikkkontroll for å stoppe bilen, men da egentlig for å etterforske et mulig narkotikasalg ved en annen adresse. Da dekker ikke hjemmelen i vegtrafikklovgivningen det reelle formålet og mistanken om narkotikasalg.

Videre spør vi oss selv om vi kan forsvare at vi kontrollerte passasjeren og opprettet sak på han, kun som et middel mot målet. Kanskje det er målet i seg selv som fremstår problematisk; at hvite innganger handler om å *skape* inngang til å ransake. Det gir et uheldig inntrykk av vi forsømmer uskyldspresumsjonen dersom selve målet i seg selv er å ransake. Ble Kristoffer behandlet som skyldig før det ble bevist? Går vi for lang ved å konstruere en situasjon slik at vi kan ta beslag?

Det er disse spørsmålene som har skapt utgangspunktet for essayet vårt og problemstillingen; for hvor langt kan vi som politi egentlig strekke oss for å effektivt kunne bekjempe narkotikakriminalitet, og hvor store gevinster er det realistisk å anta at vi kan få uten å kompromittere rettsvernet til den enkelte?

Metode

Da Lars Holmberg (1999, s. 19) fulgte en rekke politipatruljer i Danmark for å forske på politiets bruk av skjønn, merket han seg at det er lettere å nyansere en situasjon ved observasjon enn deltagelse. Vi forstår godt denne oppfatningen fordi vi ofte følte oss som observatører i situasjonene da vi brukte hvite innganger. For å kunne bli gode narkotikapoliti måtte vi forsøke å forstå ikke bare hva våre veiledere gjorde, men hvorfor de gjorde som de gjorde. For de erfarne politibetjentene var det å skape hvit inngang instinktivt og det var lite refleksjon knyttet til å bruke metoden. Dette skyldes nok i stor grad at metoden var en akseptert framgangsmåte og at politibetjentene var drevne i sitt arbeid, men for oss som fortsatt sitter på skolebenken, med etikk- og jussfaglig pensumtekster i skolesekken, skapte disse situasjonene etterhvert grunnlag for ettertanke og nærmere refleksjon – det ble nemlig vanskelig å akseptere metoden uten videre bare fordi den faktisk ble brukt.

Vår forforståelse og utgangspunkt

Vi opplevde at det var en holdning, eller snarere en kultur i distriktet vi hadde praksis, om at det å ta flest mulig narkotikabeslag ga prestisje. Det var en triumf å kunne returnere med et narkotikabeslag mot slutten av vekten. Og vi kan innrømme at det også var spennende for oss å være del av dette; å være en del av “jaktlaget”, som vi kalte oss. Vi kjente selv på et jaktinstinkt. Vi ble revet med av den begeistringen som bygde seg opp hver gang vi hadde et mulig beslag i sikte, og vi følte oss heldige som fikk lære oss metoden til hvit inngang. Fra praksisåret har vi tatt med oss lidenskapen for jakten.

Når det er sagt, fikk vi også etter hvert vår tvil til metoden. Det er klart at hvit inngang var effektivt, fordi å få mulighet til å benytte ransaking som etterforskningsskritt ofte ga bevis som fikk stor betydning for saken. Likevel – når metoden ble brukt så målrettet mot personer vi så og si *visste* solgte narkotika, og der agendaen først og fremst var å lykkes i å ta et beslag, glemte vi kanskje bort at ransakelse er et tvangsmiddel som brukes i taktisk etterforskning og normalt anses å være en alvorlig integritetskrenkelse.

I de situasjonene der hvit inngang ble brukt, ble det fort til at vi slurvet med linjene mellom ordenssporet og straffesporet. For eksempel, med utgangspunkt i den konkrete situasjonen vi har presentert innledningsvis, var det uklart for oss om vi skulle sikkerhetsvisitere eller personransake passasjerer i bilen. Slike spørsmål ble satt til side der og da fordi vi hadde tillit til våre veileders kompetanse, men etter hvert som vi fikk mer erfaring ble det mer ubehagelig å stå i en situasjon som politi, med den myndighet som følger med, og tvile på om egne og andre kollegaer sine handlinger kunne forsvares. Nå som vi om kort tid må stå på egne bein som politi, vil vi måtte gjøre egne intuitive valg. Vi må stole på at vi selv tar de rette avgjørelsene og kunne forsvare de handlingene vi foretar.

Dette essayet handler ikke om å kritisere enkeltpersoner eller de konkrete valg som ble truffet under oppdragsløsningen, men om å undersøke på mer generelt grunnlag om de handlingene som ble gjort, som en del av å skape hvit inngang, kan anses som forsvarlig i et juridisk og etisk perspektiv.

Vitenskapelig metode

Vi har valgt å skrive et vitenskapelig essay fordi “essayet er et møtested mellom det saklige og personlige” (Jo Bech-Karlsen 2003, s. 25). Bruk av hvit inngang var en etablert praksis i det arbeidsmiljøet vi har vært en del av i praksisåret. Det finnes imidlertid lite teori og litteratur om metoden. Dette gjorde oss nysgjerrige. Hvis hvit inngang er en fornuftig og forsvarlig arbeidsmetode, hvorfor er det ikke da fremmet i vår opplæring?

Det er særlig den faglige kunnskapen vi har tilegnet oss etter praksisåret, som har inspirert oss til å se nærmere på bruk av hvit inngang. Særlig er det de juridiske og etiske prinsippene i etterforskningsfaget som har skapt grobunn for refleksjon om bruk av denne metoden. Som håndhevere av loven har vi svært mye makt, og lovgivningen legitimerer oss som politi. Mange underkaster seg de inngrepene vi foretar uten å betvile vårt hjemmelsgrunnlag (Holmberg, 1999, s. 162). Dersom vi ikke har en etisk bevisstgjøring om vår anvendelse av loven kan dette gå på bekostning av rettssikkerheten. Det er motivasjonen for at vi har valgt å se nærmere på de juridiske og moralske implikasjonene av metoden. Vi har valgt en tematikk som er et møtested mellom jussen og etikken, og som vi ønsker å drøfte opp mot vår erfaring. Målet er å få en forståelse om hvit inngang er en metode vi kan benytte som verktøy når vi selv er ferdig utdannet og skal ut i tjeneste. Utgangspunktet for dette essayet er en fenomenologisk-hermeneutisk tankegang, hvor vi reflekterer over våre opplevelser med hvit inngang og metoden som et fenomen, ved å se problemstillingen i lys av vår forforståelse og faglig kunnskap (Sørly, 2012, s. 167). Som en del av den hermeneutiske metoden søker vi å klargjøre vår forforståelse ved å dele oppgaven tematisk innen fagene juss og etikk for å belyse vår forståelse fra ulike synsvinkler.

Den teoretiske refleksjonen er en kvantitativ undersøkelse av litterære tekster. Særlig pensumtekster i fagene yrkesetikk og etterforskning har bidratt til vår fag- og kunnskapsutvikling innenfor temaene i oppgaven. En utfordring med å ta for seg konseptet hvit inngang er det er svært lite belyst i litteratur, og det finnes begrenset med teori om selve metoden. Asbjørn Rachlew (2009) nevner metoden i sin avhandling om *Justisfeil ved politiets etterforskning* der han blant annet tar for seg informantvirksomhet. Vi har valgt å avgrense oppgaven til selve fremgangsmåten for hvit inngang og behandler ikke informantvirksomhet i vår oppgave, men

Rachlews avhandling setter bruk av hvit inngang i en kontekst som har gitt oss bredere forståelse av metoden. Videre vil vi benytte oss av Liv Finstads (2000) *Politiblikket* og Lars Holmbergs (1999) *Indenfor lovens rammer*, der de beskriver sitt feltarbeid for å undersøke politiets bruk av skjønn. Da oppgaven i stor grad handler om å utvikle vår dømmekraft, blir det naturlig å forsøke å forstå hvordan et etisk styrt skjønn påvirker vår rettsanvendelse. Her er forholdet mellom etikk og juss sentralt, og for å få en bedre forståelse av etikkens innvirkning på jussen tok vi kontakt med filosof Henrik Syse, som i lengre tid har engasjert seg i etikkens rolle i rettssystemet.

Som et verktøy for å skrive essay har vi benyttet oss av Jo Bech-Karlsens (2003) *Gode fagtekster*, samt Egil H. Olsviks (2013) *Vitenskapsteori for politiet - tenkemåter i kunnskapsstyrt politiarbeid* og Rita Sørlyss (2012) artikkel *Den poetiske innsikt i praksis* som veiledere for den hermeneutiske prosessen.

Kritisk refleksjon

Vi finner det vi ser etter

Det er helt klart en spenning ved politiets proaktive arbeid. Ofte vil en sen kveldsvakt i mindre grad være oppdragsstyrt og det opplevdes meningsfylt å fylle ventetiden med spaning og etterretning. Det var først og fremst vaktlagets egne initiativer som førte frem i narkotikasaker. Liv Finstad (2000, s. 50) skriver i *Politiblikket* at politiinitiativer domineres av å stoppe og sjekke personer og kjøretøy på mistanke². I vårt eksempel på hvit inngang forklarer vi hvordan bilen ble stoppet og sjekket, men da på bakgrunn av og med formål om en større operasjon. På den måten ser vi at hvit inngang ligger nær stopp-og-sjekk metoden, fordi den baserer seg i stor grad på å legge innsatsen der man tror det vil lede frem. Det er på ingen måte hensiktsmessig å skape en hvit inngang til å ransake en hvilken som helst borger; metoden brukes i de tilfeller der vi nærmest kan garantere et narkotikabeslag. Vi retter initiativene mot de som utviser typologisk skyld³. Metoden handler om å bruke lovgivningsmessige verktøy som et påskudd til å kunne straffe de mistenkte, uten at det i utgangspunktet finnes bevis mot dem (Holmberg, 1999, s. 187).

² Finstad (2000) forklarer "stopp og sjekk" som en kontroll av personer og kjøretøy, på bakgrunn av en mistanke, med hjemmel i politiloven, straffeprosessloven og utlendingsloven.

³ Holmberg (1999) beskriver typologisk skyld som at man retter politiinitiativer mot person politiet oppfatter som kriminelle, basert på hvem de er, fremfor bevis på at de har begått en straffbar handling .

Formålet med å trekke inn Finstads arbeid her, er at hun peker på at stopp-og-sjekk metoden blir problematisk når det praktiseres rutinemessig, fordi det kan føre til at de også blir benyttet ved svak mistanke (Finstad, 2000, s. 329). For oss ble hvit inngang presentert som en mulighet til å bruke tilgjengelig informasjon, selektere de kriminelle og anvende lovlige kontrollmidler, for å skape grunnlag for å aksjonere i en situasjon der det i utgangspunktet ikke forelå skjellig grunn til mistanke. Det var dette som skilte et godt narkotikapoliti fra et dårlig et. Når man på stasjonen har en holdning om at desto mer beslag man tar, desto flinkere er man som politi, medfører dette åpenbart et uformelt press på patruljene til å søke og finne narkotika. Da er det naturlig at man tar i bruk politiblikket, som kan beskrives som politiets evne til å utpeke de kriminelle og aktivt søker etter potensiell narkotikakriminalitet. Og ofte er det slik at vi mennesker ser det vi ønsker å se og finner det vi leter vi etter.

I praksisåret ble den verdenen vi så fort farget av politiblikket. Særlig fordi det var et kollektiv engasjement for å avdekke narkotikakriminalitet, utviklet vi raskt evnen til å gjenkjenne personer i rusmiljøet. Disse menneskene har ofte ikke ressurser til å forsvare seg selv og erfaringsmessig underkaster de seg som regel vår kontroll. Vi opplever også at samfunnet generelt har ikke den samme sympatien for dem som man har til enhver annen borger. Vi har nok heller ikke den samme sympatien for dem. Det var kanskje derfor det var så lett å kontrollere passasjeren. Han var en kjenning av politiet og det var sannsynlig at han hadde kjøpt narkotika fra Kristoffer. Selvsagt skulle vi kontrollere han hvis det kunne bidra til at vi fikk fanget en større fisk, nemlig Kristoffer.

Vi vet imidlertid at rusmisbrukere er en overkontrollert gruppe i samfunnet, og spørsmålet blir da om det var riktig å kontrollere og anmelde passasjeren - kun som et middel mot målet. For å beskytte den kilden som hadde tipset om Kristoffers virksomhet, speidet vi etter noen andre å bruke - bokstavelig talt - da en patrulje spanet ved adressen til Kristoffer og håpte at en stakkars sjel skulle ringe på døren. Dette er å gå lengre enn hva politiblikket fanger. Her blir politiblikket en fasade for det som egentlig må anses som en etterforskning. Bruk av hvit inngang er så mye mer enn stopp og sjekk - det er stopp og finne.

Jaktlaget: Jegere eller etterforskere

I praksisåret opplevde vi det slik at å avdekke narkotikakriminalitet ga mer kreditt enn andre typer lovbrudd. Dette skyldes trolig at enkelte på arbeidsplassen hadde en personlig interesse for dette, men fordi vi var et lag så skulle vi “jakte i flokk”. Dette ble nærmest et «varemerke» for vårt vaktlag - rettelse - *jaktlag*. Det var nemlig det vi kalte oss; jaktlaget. Som politistudenter følte vi at det var viktig å være en del av fellesskapet. For å kunne å være en del av det prestisjefylte *jaktlaget* innebar dette å akseptere normene og delta i den praksisen våre kollegaer bedrev. Som politistudenter gikk vi fra å være individer til å bli sosialisert inn i en solidarisk gruppe. Solidaritet er på ingen måte et negativt ladet ord, men det er et begrep vi senere har lært å nyansere. Det brukes blant annet for å beskrive det som kalles for politikultur. Akademikere har hevdet at politiet har en unik yrkeskultur, men den blir ofte presentert som overveiende negativ. Forskning på politikultur viser at det eksisterer et sosialt “vi-mot-dem” skille på bakgrunn av den solidariteten vi har i politiet. Det blir en polarisering mellom politiet som kriminalitetsbekjemper og de gruppene som typisk utøver kriminalitet (MacVean & Neyroud, 2012, s. 84). Vi tror at denne polariseringen fungerte som en drivkraft for det jaktinstinkt⁴ vi så i våre veiledere og kollegaer. Vi synes selv at det var meningsfullt å jakte på de kriminelle. Det handlet om mer enn å fylle ventetiden mellom oppdrag. Det var spennende å jakte. Det var motiverende å få fangst. Slik utviklet vi selv dette jaktinstinkt.

I Asbjørn Rachlew (2009, s. 26) sin undersøkelse blant informantbehandlere beskriver disse politibetjentene seg med egenskaper som at de er motiverte, dedikerte og faglige dyktige med et “utviklet jaktinstinkt rettet mot mennesker som bryter narkotikalovgivningen”. Rachlew poengterer at et slikt personlig engasjement øker risikoen for å gå i bekreftelsesfellen. Han siterer også Haukaas og Sønstelid (1997, s. 48) som skriver at “disse egenskapene er meget viktige, men også farlige (...). Noen kan være villig til gå meget langt for å oppnå et bra resultat, sågår lengre enn det som er legalt og forsvarlig”.

⁴ Jaktinstinkt⁴ kan forklares som en holdning om at meningsfylt politiarbeid handler om å jakte på og fange røvere. Denne definisjonen baseres på Finstads (2000) forskning på ulike politistiler.

Kanskje glemte vi i jakten på Kristoffer at vi først og fremst er politi, som innbefatter etterforskere, og ikke bare jegere. Den hvit inngangen er faktisk en inngang til straffesporet, og da er kravene til bruk av rettsmidler strengere. Et sentralt spørsmål er da er om de handlingene som skaper hvit inngang egentlig er etterforskning. I eksempelet med Kristoffer brukte vi den alminnelige handlefriheten og kontrollhjemler i politiloven og vegtrafikkloven som grunnlag for å undersøke mistanken, men uten at vi brukte reglene for etterforskning. Hvor langt kan vi bruke slike undersøkelser uten at straffesporets lover trer inn?

I etterforskningsfaget har vi lært at det er undersøkelsesens formål som avgjør om det faller inn under det straffeprosessuelle sporet (Bjerknes & Fashing, 2018, s. 73). Hvis kontrollvirksomheten retter seg mot å avdekke mulige straffbare forhold må kontrollen anses å være gjort i etterforskningsøyemed. Da bør metoden til hvit inngang være å anse som en del av en etterforskning. I en slik situasjon blir det fornuftig å erstatte jeger-begrepet med *etterforsker*, og bruk av hvit inngang som mye mer enn en jakt på et narkotikabeslag. I det øyeblikket etterforskningen iverksettes, aktiveres et kvalitetskrav. Dette innebærer blant annet at etterforskningen følger regler og retningslinjer, samt at den er i tråd med menneskerettighetene og etiske forventninger. Bjerknes og Fahsing (2018, s. 67) skriver at “en viktig grunntanke er at man ikke kan bruke andre personer bare som et middel til å oppnå gode formål”. Dette kan bety at vi kanskje brøt menneskerettighetene til passasjeren, som ble kontrollert og anmeldt kun som et middel for å skape inngang til å ransake Kristoffer sin adresse.

Befolkningen har forventning om at politiet følger de rettslige rammene for bevisinnhenting i etterforskningssaker. Videre må vi forstå at vår autoritet avhenger av at befolkningen har tillit til politiet. Hvite innganger er lite omtalt i media, og neppe særlig kjent blant folk flest, og vi har stilt oss spørsmålet om hvilke reaksjoner politiet hadde møtt dersom metoden var mer kjent.

Tåler bruk av hvit inngang offentlighetens lys?

Vi vil se nærmere på spørsmålet om erfaringen vi har presentert i denne oppgaven hadde bestått “VG-testen”⁵, eller sagt på en annen måte - hadde denne hendelsen tålt offentlighetens lys? Offentlighetsprinsippet er et grunnprinsipp som vi finner i etikkens verktøykasse. Det handler om å spørre seg selv om andre kan få vite hva slags handlinger man foretatt seg. Dette tillater oss å kunne se oss selv utenfra, som en kritisk tredjepart. Ved å spørre oss selv om den hvite inngangen hadde tålt offentlighetens lys kommer vi frem til to svar. Det beror på hvilket utgangspunkt vi inntar. Dersom vi tar utgangspunkt kun i å overholde menneskerettigheter og uskyldpresumsjonen, så er svaret nei. Dette kan forstås som et konservativt synspunkt som grunner på viktigheten av at politiet har tillit fra befolkningen og forutsetter at vi bruker vår makt som politi med stor integritet.

Dersom vi inntar en mer liberal synsvinkel, en som setter politiets formål og effektivitet i sentrum, kan det tenkes at vi får et annet svar. Som politi søker vi mot det ukjente, og dette innebærer at man må ta en viss risiko og være kreativ i sitt arbeid. Kreativitet handler om evnen til å ta kunne utvikle metoder og tilnærminger i etterforskningen med en kalkulert risiko innenfor loven (Bjerknes & Fashing, 2018, s. 57). Ut i fra et effektivitetshensyn mener vi at det muligens finnes rom for bruk av hvite innganger.

Følgelig forstår vi hvite innganger på to forskjellige måter. Vi gjenkjenner et misforhold mellom oppdragsløsningen og de juridiske rammene en etterforsknings skal følge. Samtidig har vi erfart at ikke alle situasjoner er jamførbar til en ideell etterforskning, og at noen typer saker krever en viss risiko og kreativitet for å komme i mål. Vi ser at det hadde blitt vanskelig å utprøve mistanken mot Kristoffer uten å skape en hvit inngang. Spørsmålet er om en slik oppdragsløsning kan godtas. For hvor store avvik fra de juridiske grunnprinsippene kan vi tillate før beveger oss inn i gråsonen - før hvite innganger blir grå innganger?

⁵ VG-testen er et begrep som brukes i sammenheng med offentlighetsprinsippet. Formålet er å filtrere ut uakseptable handlinger ved å vurdere om de hadde tålt et nyhetsoppslag.

Teoretisk refleksjon

Det juridiske perspektivet: hvite eller grå innganger?

Det finnes ikke noe eget regelverk som regulerer hvite innganger. Hvit inngang er en kompleks metode som handler om å skape en situasjon som leder til at vi kan anvende ransakelse som et lovlig etterforskningskritt. For å gjøre dette benytter vi oss av hjemmel i lovgivning som ikke dekker det egentlige forholdet vi er ute etter å avdekke. Holmberg (1999, s. 33) bemerket i sitt feltarbeid hvordan politipatruljer brukte andre lover enn de som var rettet mot den reelle mistanken, for å øke sine kontrollmuligheter. Han kaller slik lovanvendelse for “substitutthjemmel”. Vi finner ikke et tilsvarende begrep i norsk litteratur, men det er ikke en fremmed praksis i norsk politi. Er det riktig at lovverket kan anvendes i politiarbeidet på slik måte?

Er vi innenfor lovens rammer?

Vi spør oss selv om de handlingene vi utførte for å kunne underbygge mistanken mot Kristoffer, og sikre at vilkårene for å kunne ransake boligen hans med hjemmel i straffeprosessloven § 192 første ledd, var legitime. Dersom politimessige inngrep ikke er i overensstemmelse med legalitetsprinsippet - altså at de gjøres uten hjemmel i lov - så er det rett og slett ulovlig.

I starten på vårt praksisår syntes vi det kunne være skummelt å kontrollere publikum - særlig i situasjonene hvor vi følte vi balanserte på en fin linje mellom ordenssporet og straffesporet. I løpet av vårt studie har vi hørt mange avskrekkende eksempler på maktmisbruk og justisfeil. Vi var livredde for å trå feil og falle utenfor lovens grenser. Senere, på grunnlag av de erfaringene vi fikk knyttet til arbeidet med å avdekke narkotikakriminalitet, senket nok dette terskelen for å gjennomføre en kontroll. Vi tillot oss selv å gå litt dypere i lommene på en kjenning under en sikkerhetsvisitasjon og titte litt ekstra inn i vinduene på bilene vi stanset i trafikkontroll - i de situasjonene der jaktinstinktet slo inn og vi så en mulig inngang.

Å bruke handlefriheten og inngrep etter politiloven til å skape hvit inngang til straffesporet føltes nokså uskyldig ut. Vi var sikre på at vi hadde hjemmel til å sikkerhetsvisitere passasjeren i bilen, men ikke å ransake han - ikke umiddelbart i hvert fall. Dermed blir visitasjon med hjemmel i politiloven en vikarierende lovhjemmel for ransakelse etter straffeprosessloven. Problemet er at passasjeren kan ha opplevd dette som en like stor integritetskrenkelse som om vi hadde ransaket han etter straffeprosessloven (Lagestad, 2017, s. 188). Selv om vi lyktes å kamuflere mistanken mot Kristoffer, tror vi ikke at vi klarte å skjule vår mistanke om at passasjeren hadde kjøpt narkotika. Dersom målet med sikkerhetsvisitasjonen var å finne narkotika, kan den ikke forsvares at dette ble gjort med hjemmel i politiloven § 10 tredje ledd, som sier at “Politiet kan visitere enhver som (...) anholdes (...) for å søke etter våpen eller andre farlige gjenstander”.

Ser vi på politiloven § 6, som legger føringer for hvordan tjenesten skal utføres, kan det tenkes at de tjenestehandlingene vi gjorde for å oppnå hvit inngang ikke er i samsvar med loven . Dermed brytes legalitetsprinsippet. På samme måte brytes proporsjonalitetsprinsippet fordi inngrepet ikke sto i forhold til situasjonen. Situasjonen var nemlig at vi mistenkte at Kristoffer solgte narkotika. Å stanse en tredjepart i trafikk kontroll, anholde han, prate med han og visitere han, vil neppe bli ansett som et forholdsmessig inngrep. Her bruker vi lovverket på en måte som trolig går ut over det oppfattes som forholdsmessig. Lovgivningen gir mulighet og verktøy slik at vi kan gjennomføre effektivt politiarbeid, men vi må ikke glemme at den også skal ivareta folks rettigheter slik at vi ikke begår urett mot de menneskene vi står overfor.

Uskyldspresumsjonen

Videre ser vi at det er kanskje ikke bare passasjeren vi har begått urett mot. For det er vel også et problem at de tjenestehandlingene vi gjorde var motivert av et mål om å ransake Kristoffer.

Beveger vi oss over i straffesporet finner vi et rettsprinsipp som problematiserer dette.

Uskyldspresumsjonen er et universelt grunnprinsipp som er ment for å minne oss på å anvende metodikk som tar utgangspunkt i uskyld. Det vil si at når vi er i prosessen med å etterforske, der politiets oppgave er å fremskaffe nødvendige bevis i en straffesak, så skal vi søke all relevant informasjon som sier noe om skyld så vel som uskyld. Prinsippet følger både av FNs

Verdenserklæring om menneskerettigheter artikkel 11 nr. 1, og den Europeiske

menneskerettskonvensjonen artikkel 6.2 og er også nedfelt i Grunnloven § 96 annet ledd som sier at “enhver har rett til å bli ansett som uskyldig inntil skyld er bevist etter loven”.

Ved å søke etter bevis som taler *mot* mistanke, forebygger vi at våre innebygde kognitive svakheter styrer oss i bekräftelsesfellen (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 66). Dersom vi er forutinntatt om at det foreligger skyld, er det stor fare for at vi styrer etterforskningen den veien. I eksempelet med Kristoffer fantes det helt klart en slik forutinntatthet. Vi nærmest visste at han bedrev narkotikasalg. Målet var å ransake boligen for å kunne bevise nettopp dette. Slik var det ofte i de situasjonene hvit inngang ble brukt. Skyldig, til det motsatte er bevist. Antagelsen om skyld hadde ofte grunnlag i pålitelig informasjon, men når man plikter til ivareta kildens sikkerhet i saksgangen videre, blir det fort til at man styrer etterforskningen (Rachlew, 2009, s.78). Vi klarte ikke ta høyde for at mistanken mot Kristoffer kunne være feil, og i stedet prøve å falsifisere den, opplevde vi at den hvite inngangen handlet om å bekrefte den.

Man kan strengt tatt argumentere for at ransakelsen av Kristoffers bolig handlet like mye om å avkrefte mistanken mot ham, som å bekrefte den. Vi har erfaringer med bruk av hvite innganger hvor vi gikk tomhendt hjem etter å ha ransaket. Dilemmaet ligger i selve presumsjonen om at ransakelsen vil føre til beslag - for da øker påvirkningskraften for å ta en et beslag. Vi konstruerte en situasjon hvor vi kunne sannsynliggjøre mistanken, slik at juristen kunne gi oss grønt lys til å ransake. Presumsjonen om skyld blir en umoralsk drivkraft for de hvite inngangene. Kan vi da kalle det en hvit inngang når uskyldpresumsjonen overhodet ikke har vært med i utgangspunktet? Muligens er *grå inngang* et mer passende begrep når vi ser at jaktinstinktet driver oss ut i gråsonen av hva som er innenfor lovens grenser.

Hvilket spillerom har vi?

Så hvorfor er det da ingen som har satt en stoppe for de hvite inngangene? Vi tror vi må ta høyde for at vi ikke alltid står overfor transparente situasjoner, slik at man kan henvende seg til en lov eller instruks i hvert tilfelle. Den norske lovgivningen inviterer tross alt til å tolke regelverket på grunnlag av et etisk styrt skjønn, noe som åpenbart påvirker anvendelsen av lovverket. Dermed ser vi hvorfor det i praksis finnes et rom for å tøyne regelverket. Hvite innganger baserer seg i stor

grad på skjønnsutøvelse. Det handler om bruke politiloven og den alminnelige handlefriheten til å oppsøke en situasjon, hvor man derfra bygger et faktum man kan subsumere i en juridisk forstand. Subsumsjon handler om å anvende en rettsregel på fakta. På en akademisk oppgave kan fakta være utvetydig, men i det virkelige liv må vi ta med i beregning at en situasjon er en subjektiv opplevelse. Vi anvender hele tiden vår personlige dømmekraft i de situasjoner vi står overfor. Slike ting som erfaring, kunnskap, holdninger og konvensjoner, som inngår i vår dømmekraft, er alle med på påvirke hvordan vi handler som mennesker - også i polititjenesten (Christoffersen, 2011, s. 77-86). Dette vil ha en styrende så vel som begrensende innvirkning på vår rettsanvendelse.

Vi forstår det som at det er den skjønsmessige fleksibiliteten som er årsaken til at hvite innganger kan skapes. Selvsagt kunne vi ikke stanse bilen og ransake den ettersom det ikke var noe overveldende mistanke om at verken sjåføren eller passasjeren begikk noe lovbrudd, men en trafikkontroll kunne vi gjennomføre uten en slik mistanke. Å bruke en type legitim kontroll som en erstatning for det som ville vært en ulovlig kontroll, ga oss et langt større spillerom. Vi befant oss da i en situasjon som kunne knyttes til Kristoffer. Pb. Per pratet med passasjeren og på den måten opparbeidet han seg noen tanker om situasjonen vi stod i. Disse tankene er i stor grad subjektive fordi han kjente passasjeren fra før og hadde da noen knagger å henge informasjonen på. Dersom vi som uerfarne studenter, hadde pratet med passasjeren, hadde vi mest sannsynlig ikke klart å skape et faktum som kunne sannsynliggjøre mistanken mot Kristoffer. Vi kan innrømme at vi også var skråsikre på at Kristoffer solgte narkotika, men med vårt utgangspunkt og erfaring kunne vi neppe ha skapt et troverdig grunnlag som gjorde det mulig å stå i retten og si at vi hadde skjellig grunn til mistanke uten å røpe at vaktlaget satt på informasjon om dette fra en kilde.

Vi forstår at det handler om å bruke lovgivningen som en ressurs, slik at vi kan handle legitimt, i de tilfeller der det straffeprosessuelle lovverket kan virke begrensende på politiets handlingsrom. At politiet må ha et visst spillerom for å kunne avdekke narkotikakriminalitet, bør etter vår mening også være ønskelig. Vår forståelse av regelverket er likevel slik ved bruk av hvit inngang, beveger man seg fort utenfor hva som etter gjeldende regler er lovlig, fordi de virkemidlene man bruker ikke har sammenheng med målet man ønsker oppnå.

En ny rusreform - hva skjer med spillerommet?

Regjeringen la i februar i år fram den såkalte rusreformen – et lovforslag om endringer i en rekke lover og der målet er at personer som tas for bruk, besittelse, kjøp og oppbevaring av mindre mengder narkotika til egen bruk, ikke lenger skal straffeforfølges, men heller få hjelp. Disse overtredelsene vil på lik linje som før være ulovlige og politiet skal fortsette å beslaglegge rusmidlene. Sanksjonen vil være at man må møte for en rådgivende enhet med kompetanse på rus, med fokus på behandling, hjelp og oppfølging (Helse- og omsorgsdepartementet, 2021). Dette er åpenbart en faktor som kan påvirke arbeidet politiet gjør i dag. Å bruke inngripende virkemidler i mindre narkotikasaker vil være uforholdsmessig dersom de ikke skal straffeforfølges.

Spørsmålet blir om politiet mister et stort spillerom i krigen mot narkotika, dersom rusreformen blir vedtatt. Dersom vi ikke kunne ha brukt passasjeren som et mellomledd for å få inngang til en ransakelse i Kristoffers bolig, hadde vi ikke hatt noe sak mot Kristoffer. Ser vi på virkemidlene som ble brukt i jakten på en hvit inngang vil rusreformen kanskje begrense “stopp og sjekk” metoden.

Debatten rusreformen har skapt kan tyde på at spillerommet vi har brukt aldri har vært lovlig. Nettopp fordi rusreformen har gjort at politiet nå stiller spørsmål om vi mister mulighet for tredjemannsransakning, har det oppstått et behov for en klargjøring om hva som er gjeldende rett når det gjelder bruk av tvangsmidler i enkelte narkotikasaker. Dagbladet har i en artikkel stilt spørsmålet om politiet har handlet ulovlig i alle år ved å gjennomgå mobiltelefoner til personer anmeldt for besittelse. Til Dagbladet sa statsadvokat Geir Evanger at ransaking av de siktede i besittelsesaker har vært en praksis i Norge i alle år - “jeg har aldri vært borti at dette ikke er lov”. Riksadvokat Jørn Maruud sa imidlertid at “dersom en person bare er mistenkt for bruk av narkotika, vil det også i dag være ulovlig å gjennomgå mobiltelefonen hans for - kanskje - å finne bevis for narkotikasalg eller eventuelt andre tilfeldige lovbrudd.” (Gilbrant, 2021). Å gjennomgå telefonen for å finne selger, er også et virkemiddel vi har vært borti i forbindelse med å skape hvite innganger, selv om det ikke inngår i erfaringen vi har tatt utgangspunkt i. Riksadvokaten har varslet at han vil se nærmere på praksisen og klargjøre lovligheten av den.

Ettersom rusreformen har satt søkelys på deler av den praksisen som inngår i hvite innganger, betyr dette kanskje at hvite innganger nå kommer fram offentlighetens lys, og at lovligheten av slike metoder må vurderes nærmere.

Det etiske perspektiv: et etisk styrt skjønn

Politiyrket krever ikke bare kunnskap av ren teknisk art. Det avhenger av mer enn god juridisk praksis. All etterforskning må vurderes opp mot moral og etikk, så vel som lov, instruks, retningslinjer, forholdsmessighet, menneskerettigheter og folkerettslig forpliktelser (Bjerknes & Fahsing, 2018, s. 72-73). Det handler om å duge i en rolle hvor vi må spille oss selv, våre medmennesker og samfunnet for øvrig til gode (Syse, 2005, s. 13). Det betyr at vi må utvikle en praktisk dømmekraft slik at vi kan stå i vanskelige situasjoner og forstå hva som kreves av oss. Fordi hvite innganger handler om en skjønsmessig anvendelse av lovverket, vil vi se nærmere på de etiske sidene av hvit inngang.

For å avgjøre om vi kan definere hvite innganger som godt politiarbeid fra et etisk perspektiv, vil i denne delen av oppgaven se på ulike etiske teorier opp mot oppdraget. “Etikkens formål går ut på å studere hvordan man bør handle, og å forstå begrepene vi bruker når vi evaluerer handlinger, personer som handler og utfall av handlinger” (Sagdahl, 2020). Den normative etikken står sentralt i vårt yrkesetiske pensum, og skal fungere som en veileder for hva vi *bør* gjøre fremfor hva vi faktisk gjør. Så *bør* vi skape hvite innganger eller *bør* vi unngå denne gråsonen?

Pliktetikken og likhetsprinsippet

I politiets yrkesetikk er det naturlig at pliktetikken vil oppleves som aller mest grunnleggende ettersom vi har spesielle plikter å følge for å ikke handle i strid med instruks og lov. Denne teorien legger begrensninger for våre handlinger, selv om vi har et godt formål. Å stanse narkotikasalg vil kunne anses som et gode for samfunnet, men dersom det vi gjør det på en måte som ikke følger moralske plikter, opplever vi noen deontologiske restriksjoner. For pliktetikken handler nemlig om plikten til å ikke gjøre noe galt og retten til å ikke gjøre godt (Gamlund, Svendsen & Sääelä, 2016, s. 111). For at en handling skal være etisk riktig ifølge pliktetikken,

må den gjøres til en slags regel, eller norm, som gjelder alle mennesker og situasjoner. Altså like tilfeller skal behandles likt. Likhetsprinsippet er et etisk grunnprinsipp som hjelper oss å holde oss objektive. Dersom to tilfeller blir behandlet forskjellig, må det være en moralsk relevant forskjell mellom sakene og med gode begrunnelser på hvorfor (Kvalnes, 2017, s. 65).

I oppdraget er det helt klart at vi behandler passasjerer annerledes enn vi ville behandlet andre, fordi han er en kjenning. Bilen han satt i var den eneste vi stoppet den natten. Derfor må vi redegjøre for hvorfor vi gjør dette. Vi gjorde det fordi han er et middel mot målet. Men uten å kunne avsløre at den egentlige agendaen er aksjonen mot Kristoffers bolig, virker det vanskelig å peke på en relevant forskjell.

Når vi er villig til å tøyne regelverket for et beslag, så bryter vi også vår moralske plikt til respektere menneskeverdet. Vi ignorerer menneskeverdet til passasjerer fordi vi er villig til å bruke han som et middel, og vi handler ut fra en presumsjon om Kristoffer er skyldig. Pliktetikken fokuserer på handlingene i seg selv som gode eller dårlige. Så hvis vi spør oss selv om vi kan gjøre våre handlinger i oppdragsløsningen allmenngyldige gode; at alle andre polititjenesepersoner skal kunne gjøre det samme, er svaret nei. Poenget er at vi har tillatt oss selv å bryte likhetsprinsippet fordi det står andre ting på spill. Dette krever at vi utfyller vår refleksjon med en konsekvenstenkning. Da må vi se om pliktetikk kan settes til side av konsekvensene.

Kan målet hellige middelet?

Ut ifra det konsekvensetiske er det ikke så nøye hvordan man oppnår målet, så lenge det gagnar flertallet. En konsekvensetiker vil derfor kunne begrunne at en handling kan gå utover en person så lenge det hjelper fellesskapet. Det vil si at målet helliger middelet (Gamlund, et al., 2016, s. 109). Mistanken mot Kristoffer kan for han ha opplevdes som urettferdig og krenkende, for han kjenner ikke til indisiene vi satt på. Vi hadde jo ingen konkrete bevis på at Kristoffer solgte narkotika, og kunne derfor ikke si med sikkerhet at det var tilfellet. Likevel kan vi ut i fra et konsekvensetisk perspektiv se på handlingene vi gjorde for å skape hvit inngang, som gode –

fordi vi faktisk lyktes i å avverge videre narkotikasalg. En konsekvensetiker vil argumentere med at handlingen er god, så lenge intensjonen var å realisere et godt formål.

Intensjonen var å beslaglegge narkotikaen vi mistenkte at Kristoffer solgte fra sin adresse. Det er imidlertid ikke tilstrekkelig å si at det å bekjempe narkotikakriminalitet normalt vil anses å være et godt formål. Den konkrete situasjonen må vurderes og spørsmålet blir hvor stor gevinst det er realistisk å anta at et slikt beslag har. Det må veies mot avviket fra den grunnleggende rettferdigheten som har blitt brutt i oppdraget. Siden målsettingen i konsekvensetikken er å gjøre verden så god så mulig, så skal i teorien ikke respekt for personer alene begrense hva vi kan og bør gjøre, for å nå formålet (Gamlund et al., 2016, s. 110).

Beslaget i det aktuelle oppdraget vi har beskrevet, var 600 gram amfetamin, og må anses som en betydelig mengde. En brukerdose utblandet amfetamin ligger på omkring 0,25 gram. Da ser vi at et slikt beslag har potensialet til å nå mange. Skadeomfanget kunne blitt stort dersom Kristoffer hadde fått fortsette sitt salg. Vi synes dette rettferdiggjør målet med beslaget. Med en konsekvensetisk tankegang kan dermed dette målet til en viss grad legitimere avviket fra de grunnleggende og etiske rettsprinsippene.

Et dydig eller dyktig politi?

På den ene siden har vi pliktetikken som beskytter de juridiske rammene som ivaretar rettssikkerheten fordi vi har en moralsk plikt til å respektere menneskeverdet. På den andre siden har vi konsekvensetikk som fremmer synet om at målet helliger middelet, selv om middelet kanskje er problematisk i seg selv. Det er vanskelig å se hvordan disse etiske tilnærmingene kan fungere som en veileder for hvordan vi skal forstå og anvende lovverket, når det oppstår konflikter mellom de etiske teoriene. Derfor tok vi kontakt med filosof Henrik Syse for få belyst denne problemstillingen. I en e-post skriver Syse at “etiske teorier bør like mye sees på som utfyllende overfor hverandre snarere enn som rene *konkurrenter*”. Han peker på at konflikt mellom etiske resonnementer kan være nyttige, rett som det er fordi de får oss til å se handlingsalternativene og begrunnelsen for dem. Videre utfordret han oss til utfylle med en tredje etisk teori som er mer aktørsentrert, nemlig dydsetikken. Han spør oss om det er sider ved politiets dyd som setter hvite innganger i dårlig lys.

Ettersom vi har lagt til grunn at metoden til hvit inngang kan betraktes som en del av politiets jaktkultur, må vi også undersøke om det er sider ved politiets vaner, idealer og verdier som spiller inn på problemstillingen. “Rolleetikk” - også kjent som dydsetikk, handler om hvordan vi duger i rollen som politi. Den dydige har utviklet en god handlekraft, gjennom en gradvis utvikling av moralsk visdom og praktisk dømmekraft som vi trenger for å ta moralsk vanskelige valg (Gamlund et al., 2016, s. 132-133). Dydsetikken kan hjelpe oss å forstå hva som utgjør et godt politi ved å reflektere over hvem vi er og hvem vi ønsker å være i politirollen. Vi ønsker å være en del av et dyktig narkotikapoliti - men vi ønsker også være dydige på den måten at vi har gode verdier. Det faktum at det oppstår et “*men*” mellom dyktig og dydig, betyr kanskje at våre verdier ikke er forenlig med den jaktkulturen og bruken av hvit inngang som vi opplevde. Vi opplever at den norske lovgivningen hviler på gode prinsipper som er forankret i etikken, og dermed ser vi at avvikene fra disse prinsippene ble for store i oppdraget.

Forholdet mellom etikk og jus - et filosofisk spørsmål

Slik vår faglige utdanning er bygd opp er det naturlig å tenke på jussen som et fag som handler om prosedyrer, institusjoner, rettskilder og paragrafer i lovsamlinger, mens etikken kommer inn som et korrigerende element under selve praktiseringen disse, slik at det ikke går galt (Syse, 2005, s. 14). Ettersom vi har tillit til at de hjemlene vi må forholde oss til hviler på slitesterke grunnprinsipper i etikken, kan nok dette føre til at vi noen ganger ser bort fra vår selvstendige dømmekraft og forutsetter at de regler vi må følge er forankret i profesjonsetikkens normer og verdier. Men desto mer vi generaliserer grunnlaget for våre handlinger, enten det rettslig begrunnet eller normativt, jo mindre ivaretar vi hensynet til det konkrete mennesket vi står overfor. Derfor kan ikke yrkesetikken reduseres til slike regler. For å forstå hvorfor vi er forpliktet til de abstrakte pliktene vi har som politi, må vi gå inn i den enkelte situasjonen og forstå hvorfor den skal anvendes (Christoffersen, 2011, s. 71). Dermed er det ikke nok å kunne forstå hvit inngang som metode som riktig eller galt med begrunnelse i etiske regler.

Her er imidlertid der de juridiske og etiske reglene skiller seg fra hverandre. Vi kan velge å konkludere med at hvit inngang er en metode som bør unngås fordi det bryter med juridiske

grunnprinsipper som uskyldspresumsjonen og forholdsmessighetsvurderingen. Men etisk sett er ikke dette tilstrekkelig, selv om vi tror at mye av lovgivningen er etisk begrunnet. Vi må ta hensyn til at vi har en dømmekraft som fanger den praktiske bruken av etikken når vi skal handle. Refleksjon, diskusjon, tvil, samvittighet, verdier, osv. inngår i en slik dømmekraft. (Syse, personlig kommunikasjon, 14. februar 2021). En slik bruk av etikken som Syse antyder, kan både for den enkelte og for fellesskapet ha en så vel styrende som begrensende innvirkning på jussen og rettsanvendelsen.

For å praktisk kunne bruke etikken må vi anvende dømmekraft - og dette gjør vi gjennom en hermeneutiske prosess hvor vi forsøker å utprøve vår forforståelse ved refleksjon, diskusjon, tolkning av teori og prøving mot forskjellig faglig materiale. Ut ifra det hermeneutiske perspektiver handler profesjonsetikken om å et valg mellom en reflektert og ureflektert profesjonsmoral (Christoffersen, 2018, s. 74). Dette har vi gjort i denne oppgaven.

Avslutning

Skriveprosessen

Da vi begynte å skrive denne oppgaven var utgangspunktet vårt at hvit inngang er en effektiv metode som medfører at vi faktisk kan straffeforfølge de store aktørene i narkotikamiljøet – en påstand vi fortsatt holder på. Samtidig, fordi metoden ble brukt så målrettet i alle tilfeller vi trodde kunne avdekke et narkotikasalg, fikk vi noen reservasjoner mot å bruke metoden selv. Både fordi vi ikke forstod hvordan den passer inn i lovverket, men også fordi vi syntes det utløste et moralsk dilemma for oss.

Vi valgte å skrive et vitenskapelig essay fordi vi ikke kunne finne noe substansielt som kunne stadfeste om hvite innganger er en akseptabel praksis. I stedet har vi forsøkt å utvikle vår dømmekraft ved å vurdere metoden opp mot etikk og juss.

I løpet av skriveprosessen har metoden blitt et mer aktuelt tema. I forbindelse med at regjeringen har lagt fram et forslag til ny rusreform som nå er til behandling i Stortinget, har enkelte av

verktøyene for å skape hvite innganger stått i offentlighetens søkelys. Dette kan bety at vi får en gjennomgang av metoden som et verktøy for politiets arbeid. Kanskje er vi de siste som står i dette dilemmaet og spør oss selv om vi bør tøyne regelverket og utsette rusmisbrukere for kontroll, for å ta et større beslag hos tredjemann.

Vi har hatt et fokus på en fenomenologisk-hermeneutisk tankegang, og på den måten har vi lagt grunnlaget for en erfaringskunnskap vi tar med oss videre. Vi har reflektert over en konkret erfaring vi har hatt, og vurdert praksisen opp mot teoretisk kunnskap. Målet vårt var å forstå om hvite innganger er en praksis vi kan tillate oss å bruke, ved å reflektere over er hvor langt regelverket kan strekkes for å effektivt kunne bekjempe narkotikakriminalitet, og hvor store gevinster er det realistisk å anta at vi kan få uten å komme i konflikt med rettsvernet til den enkelte.

Læringsmomenter

Vi vet at narkotikakriminalitet er vanskelig å bekjempe uten autonome løsninger. Problemet er at vi nå sitter igjen med en formening om at hvite innganger ligger i gråsonen av lovens rammer. Når vi ser tilbake på hendelsen med Kristoffer, ser vi en grå inngang; at grunnlaget for ransakelse var tynt og at bekreftelsesfellen gjorde at vi overså viktige rettsprinsipper. Det blir også etisk vanskelig å bruke metoden - det tærer på samvittigheten å bruke noen som et middel, slik passasjeren ble brukt for å "ta" Kristoffer. Samtidig er vi villig til å delta i en konsekvenstenking. Når vi ser hva slags beslag vi faktisk fikk fatt på, så ser vi også betydningen av å få en inngang til å stanse Kristoffers narkotikavirksomhet.

Avsluttende refleksjon

Vi føler vi var naive ved å i alle tilfeller godta hvite innganger som en akseptabel arbeidsmetode i jakten på narkotika. Problemet var at metoden er en del av en arbeidskultur, som vi stiller oss langt mer kritiske til nå. Å bruke metoden uten å basere bruken på etiske vurderinger og god dømmekraft i hvert enkelt tilfelle, er ikke godt politiarbeid. Kanskje kan det tenkes at 600 gram amfetamin er en god nok gevinst - men hva med alle de gangene de hvite inngangene sendte oss

hjem tomhendte? Dette tyder på at metoden i praksis verken blir vurdert god nok opp mot prinsippet om forholdsmessighet eller vurdert i et etisk perspektiv.

Vi tror det er nødvendig med en bevisstgjøring rundt bruken av metoden. Kanskje er det behov for et klarere juridiske rammeverk dersom metoden skal kunne anvendes forsvarlig. Det forutsetter at praksisen får et fokus vi mener mangler. Samtidig må vi ha en bevisstgjøring av hvilken rolle vi spiller. Vi er ikke jegere - vi er politi. Vi ønsker å være et politi som befolkningen kan ha tillit til. Da må vi unngå å havne i gråsonen, som hvite innganger veldig fort kan lede oss inn i.

Literaturliste:

Bech-Karlsen, J. (2003). *Gode fagtekster*. Oslo: Universitetsforlaget

Bjerknes, O. T. & Fahsing, I. A. (2018). *Etterforskning: Prinsipper, metoder og praksis*. Bergen: Fagbokforlaget.

Christoffersen, S. A. (Red.). (2011). *Profesjonsetikk: Om etiske perspektiver i arbeidet med mennesker* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget

Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Oslo, Norge: Pax Forlag A/S.

Gamlund, E., Svendsen, L. F. H. & Säätelä, S. (2016). *Filosofi for humanister*. Oslo: Universitetsforlaget.

Haukaas, K., & Sønstelid, P. T. (1997). *Ekstraordinære - og utradisjonelle etterforskningsmetoder, samt informantbehandling*. Oslo: Politihøgskolen.

Holmberg, L. (1999). *Inden for lovens rammer - politiets arbejdesmetoder og konkrete skøn*. Gyldendal: Djøf Forlag.

Kvalnes, Ø. (2017). *Se gorillaen!: Etikk i arbeidet* (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Lagestad, P. (2017). *Kommunikasjon og konflikthåndtering - publikumsrettet arbeid i et politifaglig perspektiv*. Oslo: Gyldendal

MacVean, A., & Neyroud, P. (2012). *Police ethics and values*. London: Sage.

Rachlew, A. (2009). *Justisfeil ved politiets etterforskning - noen eksempler og forskningsbaserte mottiltak*. (Doktoravhandling). Universitetet i Oslo.

Syse, H. (2013). *Juss og etikk: Den sokratiske jurist*. (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Lovtekster:

Politiloven (1995). Lov om Politiet av 4.august 1995 nr. 53 Hentet fra

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-08-04-53?q=politilov>

Straffeprosessloven (1981). Lov om rettergangsmåten i straffesaker av 22. mai 1981 nr. 25

Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-05-22-25?q=straffeprosessloven>

Lenker fra internett:

Gilbrant, J. (2021, 27. mars). Politiet kan ha ransaket personer ulovlig i «alle år». *Dagbladet*.

Henter fra:

<https://www.dagbladet.no/nyheter/politiet-kan-ha-ransaket-personer-ulovlig-i-alle-ar/73576718?fbclid=IwAR20KDPluPch2br-fwrKPKXsZyvIgHrrBMGpGxwfGypIFssP370wGWJwXfl>

Helse- og omsorgsdepartementet. (2021). *Endringer i helse- og omsorgstjenesteloven og straffeloven m.m. (rusreform – opphevelse av straffansvar m.m.)* (Prop. 92 L (2020-2021)).

Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-92-l-20202021/id2835248/>

Sigdahl, M. S. (2020, 30. juli). Etikk. Hentet fra <https://snl.no/etikk>

Sørly, R. K. (2012). Den poetiske innsikten i praksis. *Tidskrift for psykisk helsearbeid*, 02/2012

(volum 9). Hentet fra: https://www.idunn.no/tph/2012/02/den_poetiske_innsikten_i_praksis

Selvvalgt pensum:

Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Oslo: Pax Forlag A/S.

Kapitel 3-6, 10-11. (188 s.)

Christoffersen, S. A. (Red.). (2011). *Profesjonsetikk: Om etiske perspektiver i arbeidet med mennesker* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Kapitel 1 (25 s.)

Holmberg, L. (1999). *Inden for lovens rammer - politiets arbeidsmetoder og konkrete skøn*. Gyldendal: Djøf Forlag.

Kapitel 1-4 (67 s.)

Olsvik, E. H. (2013). *Vitenskapsteori for politiet: Tenkemåter i kunnskapsstyrt politiarbeid*. Oslo: Gyldendal.

Kapitel 9, 11 og 13 (27 s.)

Rachlew, A. (2009). *Justisfeil ved politiets etterforskning - noen eksempler og forskningsbaserte mottiltak*. (Doktoravhandling). Universitetet i Oslo.

Del II, artikkel 3 (100 s.)

Syse, H. (2013). *Juss og etikk: Den sokratiske jurist*. (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Kapitel 1 (13 s.)

Sørly, R. K. (2012). Den poetiske innsikten i praksis. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 02/2012 (volum 9). Hentet fra: https://www.idunn.no/tph/2012/02/den_poetiske_innsikten_i_praksis

Side 164-170. (6 s.)

Totalt: 426 sider